

ПРИМЕНА НА ПРИСТАПОТ ЗАСНОВАН НА ЧОВЕКОВИ ПРАВА ЗА ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

ПРИМЕНА НА ПРИСТАПОТ ЗАСНОВАН НА ЧОВЕКОВИ ПРАВА ЗА ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Скопје, 2020

Методологија

ПРИМЕНА НА ПРИСТАПОТ ЗАСНОВАН НА ЧОВЕКОВИ ПРАВА ЗА ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Издавач:

Институт за човекови права

Автор:

Марина Ивановска

Уредник:

Кристина Дода

Рецензенти:

Agnes Taibl и Katrin Wladasch,
Институт за човекови права „Лудвиг Болцман“,
Австрија

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

342.5:342.72/.73(035)

334.722:342.72/.73(035)

061.2:342.72/.73(035)

ИВАНОВСКА, Марина

Примена на пристапот заснован на човекови права за граѓанските организации : методологија / [автор
Марина Ивановска]. - Скопје: Институт за човекови права, 2020

Начин на пристапување (URL): <https://www.ihr.org.mk>. - Текст во PDF формат, содржи 26 стр., илустр. -
Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 11.09.2020. - Фусноти кон текстот

ISBN 978-608-66566-1-4

а) Државни институции -- Политики и програми -- Човекови права -- Методологија за примена --
Прирачници б) Бизнес сектор -- Политики и проекти -- Човекови права -- Методологија за примена
-- Прирачници

в) Граѓански организации -- Програми и проекти -- Човекови права -- Методологија за примена --
Прирачници

COBISS.MK-ID 51911941

Оваа публикација е изработена со финансиска поддршка од Европската Унија. Содржината на публикацијата е единствена одговорност на Институтот за човекови права и нужно не го одразува официјалното гледиште на Европската Унија.

СОДРЖИНА

ВОВЕД	7
ПЗЧП ВО ОБЕЗБЕДУВАЊЕ ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ И НАМАЛУВАЊЕ НА СИРОМАШТИЈАТА	10
ЗОШТО Е ВАЖНА ПРИМЕНАТА НА ПЗЧП ВО КРЕИРАЊЕ И ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ПРОЕКТИ И ПРОГРАМИ?	11
КОНТЕКСТ – СОСТОЈБА НА ПРИМЕНА НА ПЗЧП ОД ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ ВО ДРЖАВАТА	11
ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ПЗЧП ВО ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОЕКТИ И ПРОГРАМИ НА ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ	12
Анализа на состојбата.....	12
Идентификација на сите засегнати страни.....	13
Спроведување на проектот/програмата	15
МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА НА ПРОЕКТИ И ПРОГРАМИ НА ГО	15
ИНДИКАТОРИ ЗА СЛЕДЕЊЕ	18
БИБЛИОГРАФИЈА	25

Пристапот заснован на човековите права во методолошка смисла е рамка чија цел е вклучување на човековите права во сите развојни програми, проекти и активности. Овој пристап го става акцентот врз остварувањето на правата, наместо врз задоволувањето на потребите на најранливите групи во општеството.

Методологијава за примена на Пристапот заснован на човекови права (ПЗЧП) е првенствено наменета за граѓанските организации. Примената на ПЗЧП не треба да вклучува целосно нов начин на работа, туку да се заснова на систематско и инклузивно планирање и имплементација на проектите и програмите, вклучувајќи ја секогаш заштитата на човековите права во сите аспекти од работењето.

Прирачникот за примена на пристапот заснован на човекови права, за граѓански организации¹, подготвен од Институтот за човекови права, заедно со партнерски организации, како сеопфатен документ, може да се употребува заедно со оваа методологија.

При примена на овој пристап и при употреба на оваа методологија потребно е да се има секогаш на ум дека ПЗЧП е флексибилен метод и дека за секоја посебна програма или проект, во кои би ги имплементирале неговите принципи, може да се соочите со делови кои ќе бидат директно применливи и делови кои се помалку применливи. Важно е секогаш да настапите од позиција на почитување на основните човекови права, со фокус на остварување на пристапот до правда.

Со користење на овој пристап лицата не се само пасивни корисници на услуги, туку се **иматели на права**, односно имаат право да бараат остварување и заштита на права од **носителите на должности**, кои пак имаат обврска да обезбедат остварување на правата.

Постои долга дискусија околу разликите меѓу потребите и правата и дали интервенциите за развој треба да бидат мотивирани од потребите или од човековите права. Најосновната разлика е дека потребите не подразбираат должности или обврски, иако можат да дадат ветувања и може да предизвикаат одговори кои се на доброволна или на волонтерска основа. Спротивно на тоа, **човековите права секогаш значат должности** и подразбираат обврски на државата и нејзините субјекти.

---

¹ Прирачник за примена на пристапот заснован на човекови права за граѓански организации, Достапен на: https://www.ihr.org.mk/storage/app/media/Publications/%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%A0%D0%90%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A_%D0%9C%D0%9A%20_.pdf

Хуманитарен пристап	Пристап заснован на потреби	Пристап заснован на човекови права
Луѓето треба да добијат помош од сочувство/сожалување	Луѓето заслужуваат помош	Луѓето имаат право на помош
Не е базирано на потребите, ниту се заснова на правата, туку на морална потреба да се помогне	Ги исполнува потребите, но без охрабрување	Препознава дека правата мора да се реализираат со охрабрување за активна вклученост
Не постојат цели, процеси и резултати. Само сочувство и волонтерски пристап.	Крајната цел е однапред утврдена	Иако целта е однапред утврдена, процесот и резултатите се исто така важно
Лицата се гледаат како жртви	Исполнувањето на потребите се гледа како развојна цел сама по себе	Лицата се охрабрени да се вклучат во процесите и да ги бараат своите права

ПЗЧП не се фокусира само на целите и на резултатите од работата, туку и на процесот, како и на принципите на човековите права кои се инкорпорирани во секојдневното работење.

Пристапот заснован на човековите права е претставен како пристап кој ги интегрира нормите, принципите и стандардите и целите на **меѓународниот систем за човекови права**² во управувањето и развојот.

Стандардите за човекови права, како и принципите содржани во Универзалната декларација за човекови права,³ конвенциите на ООН и други меѓународни документи за заштита и унапредување на човековите права ги поставија принципите на ПЗЧП. Овие основни принципи се: признавање; охрабрување, учество; синергија, недискриминација и еднаквост; одговорност и владеење на правото; социјална правда како и транспарентност и пристап до информации. Овие принципи може да се применат на сите планирања и имплементации на проекти и програми на организацијата, вклучувајќи и мониторинг и евалуација.

² Важни меѓународни документи за заштита на човековите права врз кои се темели овој пристап: Меѓународна конвенција за елиминација на сите форми на расна дискриминација; Меѓународен пакт за граѓански и политички права; Меѓународен пакт за економски, социјални и културни права; Меѓународна конвенција за елиминација на сите форми на дискриминација на жената; Конвенција против тортура и друг вид сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување; Конвенција за правата на детето; Меѓународна конвенција за заштита на правата на мигрантските работници и членовите на нивните семејства; Меѓународна конвенција за заштита на сите лица од присилно исчезнување; и Конвенција за правата на лицата со попреченост.

³ Universal Declaration of Human Rights, United Nations General Assembly in Paris on 10 December 1948

ПЗЧП вклучува свесно и систематско интегрирање на човековите права, во сите аспекти на развивањето и спроведувањето на проекти и програми.⁴ ПЗЧП се базира на основните елементи кои го сочинуваат процесот на планирање и имплементација на проекти и програми, но, освен нагласување на процесот, од особена важност е и исходот. Овој пристап повикува на еднаквост и недискриминација, на вклучување на маргинализираните и најранливите лица или заедници во програмирањето. Транспарентноста и одговорноста се исто така важни принципи на ПЗЧП.

Пристапот заснован на човековите права ги става луѓето во центарот на развојот и управувањето и се обидува да ги открие основните проблеми што ги спречуваат луѓето да ги остваруваат своите права.

ПЗЧП прави јасна поделба меѓу лицата чии права треба да се остварат и субјектите кои имаат правна обврска да обезбедат остварување на правата. Оттука, ПЗЧП разликува иматели на права и носители на должности.

Иматели на права (*Right holders*) се сите луѓе, согласно со Универзалната декларација за човекови права. Во центарот на вниманието на ПЗЧП се лицата кои припаѓаат на маргинализирана или ранлива група во општеството, како жени од рурална средина, деца, етнички малцинства, лица со попреченост итн.

Според ПЗЧП, носителите на права имаат право да ги бараат своите права и да бараат одговорност од носителите на правата за непочитување.

Носители на должности (*Duty bearers*) се оние субјекти или лица кои имаат обврска или должност да ги почитуваат, заштитиуваат и унапредуваат човековите права и да се воздржат од нивна повреда. Терминот „носител на должности“ најчесто се користи за државните и други овластени органи на сите нивоа. Државата е крајниот носител на обврски, бидејќи таа ги ратификува меѓународните конвенции. И други лица, кои не се државата, исто така би можеле да бидат носители на обврски, на пример бизнис секторот.

---

⁴ UNFPA A Human Rights – Based Approach to Programing – Practical Implementation Manual and Training Materials, 2014. стр. 70

ПЗЧП ВО ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ И НАМАЛУВАЊЕ НА СИРОМАШТИЈАТА

ПЗЧП ја препознава сиромаштијата како неправда и ги означува маргинализацијата, дискриминацијата и експлоатацијата како основни причини за сиромаштија. Според ПЗЧП, сиромаштијата никогаш не е вина на поединецот, ниту пак решението може да биде насочено кон поединецот. Сепак, ПЗЧП, не ги поставува сиромаштијата и неправдата како апстрактни поими туку потенцира дека обарувањата за човекови права секогаш имаат соодветна должност. Според тоа, централна динамика на ПЗЧП е да ги идентификува основните причини за сиромаштија, да им се овозможи на носителите на правата да ги бараат своите права и да им овозможи на носителите на должности да ги исполнат своите обврски. На овој начин ПЗЧП внимава на голем број централни карактеристики на сиромаштијата и на развојот.⁵

ПЗЧП препознава дека сиромаштија е кршење на човековите права и дека сама по себе е основна причина за голем број прекршувања на човековите права. Гледањето на сиромаштијата преку објектив на правдата го свртува вниманието на фактот дека сиромаштијата е нешто што честопати им се наметнува на луѓето како активен чин на дискриминација и маргинализација. Исто така, го свртува вниманието на она што не е направено за луѓето да влезат во длабока сиромаштија. Понекогаш најсуровите прекршувања на човековите права се прави преку акти на пропуст. Нееднаквиот развој и запоставувањето на најмаргинализираните групи во општеството се гледа како главна причина за сиромаштија, а главниот проблем се бара во структурите на моќ и во нееднаквиот развој кои се вградени во локалниот, националниот и во глобалниот контекст.

Кога ќе сфатиме дека сиромаштијата е сложена и повеќеслојна, треба да ја признаеме потребата за нејзино решавање со решенија што можат да ја опфатат оваа сложеност. ПЗЧП не ја согледува сиромаштијата само како недостаток на соодветни ресурси и затоа ретко може да се реши соодветно, со материјални решенија. Дури и кога се достапни ресурси, пристапот до нив честопати им се одбива на сиромашните заради тоа кои се, каде живеат, или понекогаш, едноставно, заради занемарување и недостаток на грижа. Ваквата дискриминација може да биде резултат на социјалните норми и вредности кои предизвикуваат стигматизација и маргинализација во заедниците, или може да биде резултат на дискриминација во политиките или во производ на правни нееднаквости, или на нееднаквости во статусот и правата. Во оваа перспектива, сиромаштијата е нешто што им се прави на луѓето. Всушност, може да се тврди дека луѓето не се сиромашни, туку бидуваат осиромашени.

Од овие причини важно е при имплементација на програмите/проектите кои вклучуваат намалување на сиромаштијата, да не се тргнува од задоволување само

---

5 Jakob Kirkemann Boesen & Tomas Martin, Applying a rights-based approach, Danish Institute for Human Rights

на моменталните потреби, туку да се бараат правата на луѓето за достоинствен живот надвор од сиромаштија.

ЗОШТО Е ВАЖНА ПРИМЕНАТА НА ПЗЧП ВО КРЕИРАЊЕ И ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ПРОЕКТИ И ПРОГРАМИ?

- Промовира реализација на човековите права и им помага на носителите на должности да ги постигнат своите заложби за човекови права;
- Го зголемува и го зајакнува учеството на локалната заедница;
- Ја подобрува транспарентноста;
- Спроведува резултати (и се усогласува со управувањето засновано на резултати);
- Ја зголемува одговорноста;
- Ги намалува слабостите со фокусирање на најмаргинализираните и исклучените во општеството;
- Учеството на маргинализираните групи и заедници во процесите на носење политики, особено оние кои директно ги засегаат, е клучно во едно демократско општество. Кога маргинализираните групи се вклучени во донесувањето одлуки и во спроведувањето на политиките, тогаш тие ќе можат да влијаат врз управувањето со состојбата и со својата позиција во општеството и на тој начин ќе го промовираат остварувањето на правичен и одржлив развој и социјален поредок.

КОНТЕКСТ – МОМЕНТАЛНА СОСТОЈБА НА ПРИМЕНА НА ПЗЧП ОД ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ ВО ДРЖАВАТА

Во државата постојат најразличен вид граѓански организации кои се формирани за различни цели, а имаат за цел решавање на низа проблеми. Воедно, постојат и организации со различен капацитет и со различен социјален капитал со кој работат.

Во одредени области на делување можеме да констатираме поголем број организации, додека во други имаме нивен недостаток. Сепак, со своите активности, во изминативе години граѓанските организации во државава покажаа спремност и подготвеност за достигнување на многу општествени промени.

Истражувањето⁶ на ИЧП покажа дека, иако повеќето од организациите не се запознаени со ПЗЧП, сепак, при планирање и спроведување на програмите и проектите поголем дел од нив ги вклучуваат основните принципи на ПЗЧП. Но, загрижувачки е фактот дека само мал дел од нив спроведуваат мониторинг и евалуација на програмите/проектите. Особено внимание треба да се обрне во

---

⁶ Прашалник беше испратен до 200 ГО, а одговор беше добиен од 19 организации

промоција на Пристапот заснован на човекови права во организациите кои работат директно со маргинализираните групи на граѓани.

ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ПЗЧП ВО ПЛАНИРАЊЕ ПРОЕКТИ И ПРОГРАМИ НА ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Граѓанските организации најчесто својата работа ја организираат во рамки на проекти (во однапред утврден временски период) или со подолгорочни програми кои најчесто вклучуваат долготрајни процеси на следење на работата на институциите, истражувања или нудење директни сервиси и услуги до граѓаните.

Независно од тоа каков вид активности спроведува граѓанската организација, или каков начин на работа се применува, најчесто е користен концептот на **„проект“ или „програма“** при имплементирање на активностите. Поради тоа, оваа методологија пред сè се фокусира на примената на ПЗЧП во рамки на проектниот циклус.

Проектот е серија од активности кои заеднички се насочени кон постигнување јасно одредена цел во рамки на однапред дефинирано време и со дефиниран буџет.⁷

Проектниот циклус го следи текот на проектот, од почетната идеја, идентификување на проблем и засегнати страни, до дизајн на активности и средства, преку нејзиното спроведување, до мониторинг и евалуацијата. Во овој дел ќе се осврнеме на најважните процеси од проектниот циклус, во кои е неопходна примената на ПЗЧП, како **анализа на состојбата, идентификација на засегнати страни и мониторинг и евалуација.**

Потребно е системски и свесно да се внимава на човековите права при сите аспекти на спроведување на проектниот циклус.

Анализа на состојбата

По идентификување на проблемот, **анализата на состојбата** е првиот чекор во вообичаениот проектен циклус. Во овој дел треба да се запознае моменталната ситуација и релевантните околности за подрачјето на кое се однесува проблемот.

Планирањето на проектот започнува со идентификување на проблемот што треба да се адресира од аспект на човековите права и да се констатира кои се главните причини што довеле до постоење на таков проблем. Во оваа фаза се детектира кој е засегнат од проблемот, на кој начин е засегнат и каква е ситуацијата и влијанието на проблемот врз засегнатите страни.

---

⁷ https://ec.europa.eu/international-partnerships/funding/managing-project_en

При анализа на состојбата се спроведува и широка анализа на општествените, институционалните и структурните причини на проблемот, потоа се констатираат општествените норми и институционалните капацитети на сите нивоа на власта, расположивите механизми за барање одговорност, како и правната рамка на проблемот.⁸ Сите овие фактори можат и позитивно и негативно да влијаат на остварувањето на правата на ранливите групи. Затоа, овие аспекти многу е важно да бидат јасно идентификувани. Важно е да се даде и одговор на главните прашања „Зошто постои одреден проблем?..и Кои се главните причини за неговото постоење?“

Важен дел од процесите на планирање и на формулирање проекти е изборот на стратегија како да се адресира одреден проблем. Цел на овој чекор е да се идентификуваат потенцијалните активности за кои е веројатно дека ќе придонесат кон намалување на разликата во капацитетот меѓу имателите на права и носителите на обврски. Таквите активности треба да се насочени кон зголемување на одговорноста, авторитетот, ресурсите и процесите на носење одлуки и способностите на комуницирање на имателите на права и носителите на должности, земајќи ги предвид основните/структурните причини на идентификуваниот проблем.⁹

Идентификација на сите засегнати страни

Процесот на дизајнирање и имплементација на одредена програма или проект бара јасно разбирање на позицијата, улогата и искуства на секој чинител, односно на секоја засегната страна.

Главните прашања што треба да се постават се: Кои се можните иматели на права за конкретниот проблем? и Кои се можните иматели на должности?

При подготовка на анализата на засегнатите страни и на чинителите, која е клучна во процесот на планирање на проект или програма, потребно е да се земат предвид повеќе аспекти, а особено на кој начин проектот би влијаел на група или на важноста на секој чинител за конкретниот проект/програма.

Засегнати страни се лица, групи или институции со интерес за проектот или со можност да влијаат на резултатите, позитивно или негативно. Засегнатите страни може да бидат директно или индиректно засегнати. Опсегот на потенцијални засегнати страни е разновиден и може да вклучува целни групи на корисници (најчесто специфични групи лица, како на пример лица со попреченост, национални малцинства, деца, ЛГБТИ, итн.), локално засегнати заедници или поединци, национални и локални власти, граѓански организации (домашни и на моменти меѓународни), политичари, академска заедница, субјекти од приватниот сектор, работни организации итн.

---

⁸ Прирачник за примена на човековите права, Институт за човекови права и други организации, 2019, Достапен на: https://www.ihr.org.mk/storage/app/media/Publications/%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%A0%D0%90%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A_%D0%9C%D0%9A%20_.pdf

⁹ Ибид

Анализата на засегнатите страни е процес на идентификација на клучните чинители на проектот, проценка на нивните интереси во него и начините на кои засегнатите страни можат да влијаат на резултатите од проектот. Потребно е разбирање на односите на моќ и потенцијални сојузи и конфликти меѓу засегнатите страни. Анализата на засегнатите страни обезбедува основа за планирање на ангажирањето на засегнатите страни во текот на целиот циклус на проектот. Ангажманот на засегнатите страни е сеопфатен термин кој опфаќа низа активности и интеракции со засегнатите страни во текот на целиот циклус на проектот.

Ангажманот на засегнатите страни поддржува развој на силни, конструктивни и одговорни врски кои се клучни за здравиот дизајн и за имплементацијата на проектот. Ефективното вклучување на засегнатите страни го подобрува прифаќањето и чувството на сопственост на проектот, а со тоа се зголемува и одржливоста на резултатите.

Насоки на учество на засегнатите страни во носењето одлуки во рамки на проектниот циклус

При идентификацијата на засегнатите страни многу е важно да се подготви и родово-сензитивна анализа, со цел да се идентификуваат родово-сензитивните политики на вклучување, а да се избегне родова нееднаквост во донесувањето одлуки. Родовата анализа треба да обезбеди и податоци за бројот на мажи и жени кои се потенцијално засегнати од проектот. Особено е важно при родовата анализа да се има предвид и интерсекцискиот аспект, особено имајќи ги предвид жените од рурални средини, жените кои припаѓаат на малцинските заедници, жени со попреченост и слично.

Најважно, идентификацијата на засегнатите страни треба да биде што е можно поспецифична. Треба да се избегнуваат општи термини, како на пример: државни институции, граѓани на државата, граѓанско општество и слично.¹⁰

¹⁰ Guidance Note UNDP, Social and Environmental Standards (SES), Stakeholder Engagement, UNDP 2017, Достапно на: https://info.undp.org/sites/bpps/SES_Toolkit/SES%20Document%20Library/Final%20UNDP%20SES%20Stakeholder%20Engagement%20GN_Oct2017.pdf

Спроведување на проектот/програмата

Спроведувањето е фаза во која сè што е планирано во фазата на планирање започнува да се спроведува.

Спроведувањето на проектите, со примена на ПЗЧП, се разликува од спроведувањето без ПЗЧП:

- Во спроведувањето на проектите во кои се применува ПЗЧП, задолжително се вклучени и имателите на права и носителите на должности;
- Стратегијата на спроведувањето на проектите е фокусирана на зајакнување на имателите на права;
- Стратегијата на спроведувањето на проектите е фокусирана и на зајакнување на одговорноста на носителите на должности, за да ги исполнат своите обврски кон имателите на права;
- При спроведувањето на проектите во кои се применува ПЗЧП задолжително се почитуваат принципите на човековите права;
- Стратегијата создава одржливи резултати кои носат длабоки промени во општеството, бидејќи главно се фокусирани на длабоки проблеми како неправдата, нееднаквоста, дискриминацијата и непризнавањето на права.

МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА НА ПРОЕКТИ И ПРОГРАМИ НА ГО

Мониторингот и евалуацијата се суштински елементи на секој проект кои имаат за цел да го утврдат степенот на исполнување на целите во рамки на времетраењето на проектот, како и по неговото завршување. Врз нивна основа се спроведува јасно и точно известување за постигнатите резултати. Дополнително, тие даваат можност за анализа на работата, за организациско учење и за информирано носење на одлуки.

Мониторингот и евалуацијата вклучуваат следење и оценка на реалните резултати од проектот, споредени со оние кои биле планирани или очекувани.

Мониторингот претставува организирано и постојано прибирање, анализа и користење на податоците за време на траење на проектот/програмата заради следење на напредокот.

Евалуацијата е периодична и ретроспективна оценка на ефикасноста, ефективноста, влијанието, одржливоста и релевантноста на одреден проект, во контекст на целите кои му се зададени. Вообичаено таа се спроведува како независна оценка, со цел идентификување наоди врз кои ќе бидат засновани идните одлуки. Евалуацијата се користи за мерење и за проценка на долгорочното влијание на проектот.¹¹

---

¹¹ A step by step guide to monitoring and evaluation, 2014; стр.5. Достапно на: <https://transitionnetwork.org/wp-content/uploads/2016/09/Monitoring-and-evaluation-guide.pdf>

Клучна разлика меѓу мониторирањето на проектите со или без ПЗЧП е тоа што кај проектите со ПЗЧП, покрај мерењето на продуктите, на исходот и на влијанието, задолжително се мерат и процесите.

Следењето и евалуацијата се важен начин да се осигураме дека проектите ги спроведуваме според планот и да ги достигнеме посакуваните резултати. При тоа ПЗЧП става голем акцент на мониторинг и евалуација. При ПЗЧП важно е не само да се следат и да се оценуваат резултатите, туку и процесот со кој се постигнуваат. Основниот принцип на ПЗЧП е дека процесите на развој треба да почиваат врз принципите на човекови права и затоа треба континуирано да осигураме дека проектните процеси се одговорни, партиципативни и недискриминаторски. При следење на процесите, важно е да се забележи дека проектите/програмите не треба да направат никаква штета на човековите права. Во обидот да се подобри едно човеково право, мора да бидеме сигурни дека нема да прекршиме други човекови права. Доколку се појави каков било сомнеж или индикација дека проектот има негативен ефект, треба веднаш да се испита и да се отстрани. Исто така, треба да се осигураме дека принципите на човековите права се составен дел од целокупната работа на организацијата.

Неопходно е особено да се следи можната отворена или скриена дискриминација на начинот на кој се спроведуваат проектите. Одредени практики, кои се применуваат при спроведување на проектите, може да имаат негативен ефект врз правата на одредена група луѓе или да бидат дискриминирачки.

Важен елемент, кога се следи дискриминацијата, е да се користат и доволно разделени, односно, сегрегирани податоци. Можеби при првичната анализа ќе се заклучи дека жените не се дискриминирани, но при подетално утврдување на влијанието може да се согледа дека жените од рурални средини или жените кои припаѓаат на одредени малцинства се значајно исклучени во процесите. Мониторингот треба да биде редовен и би било идеално да вклучува механизми за повратни информации со кои би се овозможило вистинско партиципативно следење и признавање на статусот на засегнатите страни, како носители на права. Важен елемент на механизмите за воспоставување повратни информации е дека имателите на права се свесни за целите, за планираните резултати, како и за сите стандарди врз основа на кои се спроведува проектот.

Примена на ПЗЧП при мониторинг:

- План за мониторинг со датуми, рокови и известување кое се фокусира на следење на спроведеното и реализација на целите на проектот, но засновани на ПЗЧП;
- Мерливи индикатори;
- Механизам за набудување кој вклучува целосна застапеност на засегнатите страни и учество во процесите; .
- Процес на набудување кој строго се придржува до принципите на ПЗЧП.

- Програма за развој на капацитетот која ќе обезбеди сите засегнати страни / носители на должности да можат да учествуваат на ефективен и значаен начин.
- Механизам за набудување со соодветен авторитет, капацитет и ресурси.
- Резултатите од процесот на набудување се транспарентни и достапни

Примена на ПЗЧП при евалуација

При евалуацијата заснована на ПЗЧП се оценува работата на планот во однос на човековите права, влијанието на планот во однос на промените во квалитетот на животот на луѓето и се врши споредба на имплементацијата со воспоставените стандарди, норми и принципи на човековите права.

Човековите права бараат систем за мониторинг и евалуација, што е:

- Партиципативен и инклузивен;
- Транспарентен;
- Одговорен.

Некои од клучните поставени прашања при процесите на мониторинг и евалуација:

- Дали проектот создал или предизвикал создавање услови потребни за остварување на човековите права?
- Дали буџетските приоритети се реализирани во корист на најзагрозените?
- Воедно, го оценува влијанието на планот, во однос на промените во квалитетот на животот на луѓето:
- Дали проектот резултирал во промени на квалитетот на животот, во согласност со човечкото достоинство?
- Дали луѓето ги уживаат своите човекови права, како резултат на проектот?
- Дали луѓето одговорно ги остваруваат и ги бараат своите права?
- Ги разгледува и основните претпоставки на интервенцијата во однос на стандардите за човекови права, норми и принципи:
- Дали интервенцијата е директно поврзана со човековите права?
- Дали интервенцијата резултира во правични исходи кои им се од корист на маргинализираните групи во општеството?
- Дали интервенцијата вклучувала комплементарни, интегрирани и насочени стратегии за зајакнување, вклучување и еднаквост?

ИНДИКАТОРИ ЗА СЛЕДЕЊЕ

Во овој дел се наведени општи индикатори кои би требало да се следат при главните фази на проектниот циклус. Постои методолошка разлика помеѓу индикаторите за човекови права и индикаторите за мерење на примената на пристапот заснован на човекови права.¹²

Вклучувањето на принципите на човековите права во планирањето, спроведувањето, следењето и проценката на проектите и програмите вклучува и користење индикатори за проценка на степенот до кој самиот проект / програма ја одразува целокупна посветеност на стандардите и принципите на човековите права. Одлуките донесени при анализирањето на ситуацијата и спроведувањето на проектот / програмата, како и институционализацијата на процедурите за донесување одлуки, треба да рефлектираат со директна посветеност на стандардите и принципите на човековите права.¹³

Индикаторите што се наведени во оваа табела се во насока на воспоставените цели и се општи начела кои треба да се постигнат. Специфичните индикатори и таргети потребно е да се дефинираат при секој различен проект/програма.

Индикатор-генерален	Дополнителни мерливи индикатори во зависност од областа
Планирање на проекти и програми	
Анализа на проблемот/состојбата	
ГО спроведува детален процес на утврдување на состојбата, базирана на ПЗЧП	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
Проектот има јасно декларирани цели, засновани на ПЗЧП	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

¹² Human Rights Indicators, A Guide to measurement and Implementation, United Nations Human Rights Office, New York and Geneva, 2012

¹³ Ибид.

Индикатор-генерален**Дополнителни мерливи индикатори во зависност од областа****Планирање на проекти и програми**

Идентификувани се повредите на човековите права и извршена е анализа дали повредените човекови права се заштитени со националната и меѓународната правна рамка за заштита на човекови права

При анализа на проблемот/состојбата, посветено е доволно внимание на анализата на дискриминацијата и нееднаквоста

Идентификувани се главните носители на должности за исполнување на обврските за почитување на човековите права

Идентификувани се најважните односи кои ги засегаат човековите права меѓу имателите на права и носителите на должности

Идентификувани се барањата што ги имаат имателите на права, како и соодветните обврски на носителите на должности

Индикатор-генерален**Дополнителни мерливи индикатори во зависност од областа****Планирање на проекти и програми**

Идентификувани се најважните недостатоци во капацитетите на имателите на права, кои ги ограничуваат од правото да бараат остварување и заштита на своите права и најважните недостатоци во капацитетите на носителите на должности, да ги исполнат своите обврски во однос на имателите на права

Идентификувани се конкретните обврски кои носителите на должности треба да ги преземат со цел почитување, заштита и остварување на правата на имателите на правата

Во текот на целиот процес на планирање застапени се ставовите на ранливите или маргинализираните групи и групите кои се изложени на ризик од дискриминација

Идентификувани се клучните можни позитивни и негативни влијанија на проектот/програмата врз останати човекови права

Проектот/програмата ги адресира причините за прекршување на човековите права (структурни, културни и слино)

Индикатор-генерален**Дополнителни мерливи индикатори во зависност од областа****Планирање на проекти и програми**

Програмите/проектите вклучуваат стандарди за човекови права и ги земаат предвид препораките на телата на Обединетите нации

Идентификување на засегнати страни

Во процесот на претходна проверка директно се консултрани и вклучени целните групи, како активни учесници

Обезбедени се низа процеси кои го олеснуваат и го поттикнуваат учеството (на пример онлајн консултации, јавни собири на места кои се лесно достапни, особено за ранливите групи, состаноци итн.

Во процесот на идентификација се консултираат различни општествени чинители (релевантни министерства, останати граѓански организацци, Омбудсман, независни тела и комисији, релевантни за проблемот итн.

Утврдени се механизми за вклучување на носителите на права во текот на целиот процес

Индикатор-генерален	Дополнителни мерливи индикатори во зависност од областа
Планирање на проекти и програми	
<p>Се промовира учење и соработка помеѓу засегнатите страни</p>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
Спроведување на проектот/програмата	
<p>При спроведувањето/имплементацијата на активностите се внимава на запазување на ПЗЧП и се избегнува секое можно негативно, директно или индиректно влијание на одредено право</p>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>При имплементација на секоја активност внимателно е земена предвид обврската за почитување на сите начела на човековите права</p>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>Активностите вклучуваат еднакво учество на жени и мажи и усвојуваат родова перспектива во текот на целиот процес.</p>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>Се води грижа, доколку е можно, материјалните ресурси неопходни за имплементација да се набавуваат од добавувачи кои ги почитуваат човековите права</p>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

Индикатор-генерален

Дополнителни мерливи индикатори во зависност од областа

Планирање на проекти и програми

Мониторинг и евалуација

Воспоставени се индикатори за мониторинг и евалуација кои се мерливи

Засегнатите страни се активно вклучени во процесите на мониторинг и евалуација

Постои механизам за добивање повратни информации од засегнатите страни во текот на целото спроведување на проектот/програмата

При имплементација се применуваат принципите на човекови права, како учество, транспарентност и инклузија

Податоците, онаму каде тоа е возможно, се собираат разделено по пол, етничка припадност, рурална и градска средина, социјален статус, сексуална ориентација и родов идентитет

Индикатор-генерален**Дополнителни мерливи индикатори во зависност од областа****Планирање на проекти и програми**

Информациите што идентификуваат поединци или откриваат лични карактеристики на поединецот, не треба да бидат јавно објавени, како резултат на собирање податоци (Разделувањето на податоци мора да биде според однапред утврдени процедури за заштита на податоците)

Постои план за ризик, кој би се применил доколку настане одредено дејствие кое негативно би можело да влијае на одрени лица или групи

БИБЛИОГРАФИЈА:

- Guidance Note UNDP, Social and Environmental Standards (SES), Stakeholder Engagement, UNDP 2017, Достапно на:
https://info.undp.org/sites/bpps/SES_Toolkit/SES%20Document%20Library/Final%20UNDP%20SES%20Stakeholder%20Engagement%20GN_Oct2017.pdf
- Project Cycle Management Guidelines- Volume 1, European Commission, EuropeAid Cooperation Office, 2004, Available at:
<https://iwlearn.net/resolveuid/6044b286-0674-40db-9043-a947532161cd>
- The United Nations, *Universal Declaration of Human Rights*, 1948
- UNFPA A Human Rights – Based Approach to Programing – Practical Implementation Manual and Training Materials, 2014
- Universal Declaration of Human Rights, United Nations General Assembly in Paris on 10 December 194
- Jakob Kirkemann Boesen & Tomas Martin, Applying a rights-based approach, Danish Institute for Human Rights
- Human Rights Indicators, A Guide to measurement and Implementation, United Nations Human Rights Office, New York and Geneva, 2012
- *Прирачник за примена на пристапот заснован на човекови права, Информации и упатства за интегрирање на пристапот заснован на човекови права во работата а граѓанските организации во РМ*, Институт за човекови права, 2019 година

